

3. Коробицына М. Б. Методика психологической экспертизы личности потерпевшего при установлении величины полученного морального ущерба: базовая схема авторской методики. *Правова держава*. 2011. № 11. С. 168—176.
4. Полянская В. А. Психологический компонент морального вреда как предмет судебно-психологической экспертизы. *Сибирский юридический вестник. Вопросы криминалистики и судебных экспертиз*. 2007. № 1. С. 59—62.
5. Реєстр методик проведення судових експертиз [Електронний ресурс]. URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua> (дата звернення: 10.02.2022).
6. Рычкова Н. Ю., Лисняк М. А. Экспертная оценка морального вреда. *Вестник Сибирского юридического института*. 2012. № 1. С. 197—201.
7. Сімакова-Єфремян Е. Б. Проблеми формування структури методик комплексного судово-експертного дослідження. *Ароцкерівські читання : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річчю від дня народж. видат. вченого-криміналіста, д-ра юрид. наук, проф. Л. Ю. Ароцкера*. Харків, 2017. С. 48—49.
8. Стрельникова Л. В. Методика 14.1.75 [Електронний ресурс]. URL: https://protocol.ua/ua/metodika_14_1_75_abo_plodi_otruynogo_dereva/ (дата звернення: 10.02.2022).
9. Угрозы безопасности личности: экспертная оценка и психологические аспекты защиты личности (материалы круглого стола). *Человек, сообщество, управление*. 2011. № 4. С. 48—73.
10. Халевка Ю. Г., Тульвінська А. Ю. Правовий статус судового експерта-психолога у справах про відшкодування моральної шкоди. *Наукові перспективи*. 2021. № 11. С. 218—230.
11. Ходанович О. В. Проблеми й перспективні напрями розвитку судово-психологічної експертизи «моральної шкоди». *Вісник Академії адвокатури України*. 2016. Т. 13. №. 3. С. 139—148.

Олена Олександрівна Євдокімова,
доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри соціології
та психології, Харківський національний університет внутрішніх справ
МВС України, м. Харків, Україна, ORCID:
<https://orcid.org/0000-0003-4211-7277>, e-mail: elena25eva@gmail.com

Психологічна робота з дітьми, які стали потерпілими, свідками або учасниками кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статеві недоторканості

Olena Yevdokimova

Psychological Work with Children who Have Become Victims, Witnesses or Participants in Criminal Offenses against Sexual Freedom and Sexual Integrity

Анотація. У тезах розглянуто специфіку роботи психолога з дітьми, які стали жертвами або свідками злочинів сексуального характеру. Наголошено на аморальності та цинічності сексуальних злочинів проти дітей. Виокремлено функціональні завдання роботи психологів у «зелених кімнатах».

Ключові слова: сексуальний злочин, дитина, правопорушення, «зелена кімната», психологічна травма, жертва, свідок.

Abstract. This paper considers the specifics of the psychologist's work with children who have become victims or witnesses of sexual crimes. Immorality and cynicism of sexual crimes against children are emphasized. Functional tasks of psychologists' work in green rooms are highlighted.

Keywords: sexual crime, child, offense, green room, psychological trauma, victim, witness.

2021 року в Україні було зареєстровано 478 кримінальних правопорушень проти статеві свободи та недоторканості дітей. Сайти українських новин продовжують рясніти інформацією про злочини сексуального характеру, скоєні проти дітей та підлітків:

- Деснянський суд виніс вирок 38-річному фотографу, який примушував 9-річну дівчинку до створення відвертих фото «недитячого» характеру. Педофіл отримав 9,5 років позбавлення волі;
- у Львові поліція затримала педофіла;
- в Івано-Франківську батько-педофіл довів доньку до самогубства;

- 56-річний музичний керівник одного з дитячих колективів розбещував 12-річну дівчинку;
- у Херсоні чоловік намагався зґвалтувати підлітка тощо.

Це лише окремі зареєстровані випадки. Низку подібних кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості приховано за завісою латентності.

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи є посяганнями на особистість і пов'язані з грубими порушеннями норм суспільної моралі, тому кримінальним законодавством за їх вчинення передбачено доволі суворе покарання. Статеві злочини характеризуються аморальністю та цинічністю дій винних осіб, приносять честь і гідність потерпілої особи та можуть завдати значної шкоди здоров'ю. Надзвичайно небезпечними є статеві злочини проти неповнолітніх, вони посягають на їх статеву недоторканність та нормальний статевий розвиток. Такі злочини часто призводять до глибоких душевних травм у потерпілих осіб, іноді руйнують все подальше життя людини. Так, розбещення неповнолітніх здатне викликати у потерпілих від цього злочину різні статеві збочення, а передчасний (до досягнення статевої зрілості) вступ у статевий зв'язок може завдати серйозної шкоди здоров'ю неповнолітньої особи.

Останніми роками психологи Харківського національного університету внутрішніх справ активно залучаються до співпраці з відділами ГУНП в Харківській області на підставі звернень фахівців поліції щодо застосування «зеленої кімнати» у випадках, пов'язаних зі скоєнням правопорушень проти статевої свободи і статевої недоторканності дітей.

«Зелена кімната», яка функціонує в університеті, призначена для роботи з дітьми, які постраждали внаслідок злочину, стали свідками сексуального насильства або експлуатації, інших злочинів, або підозрюються в скоєнні злочинів. «Зелена кімната» — це спеціально організована система заходів, що має на меті забезпечити законність, гуманність та ефективність кожного рішення щодо дитини, яка потрапила у конфлікт із законом чи перебуває у контакті із законом.

Під час допиту дитини, потерпілої від злочину, вибір місця допиту відіграє важливу роль. Проведення допиту у кабінеті слідчого може мати негативні наслідки як для дитини, так і для справи взагалі.

Дитина може замкнутися, не надати повних свідчень, які є важливими для встановлення істини у справі, та, найголовніше, може отримати додаткову психологічну травму, що завдасть шкоди її фізичному та психологічному здоров'ю. Тому основна мета проведення опитування в «зеленій кімнаті» — запобігання повторної травматизації психіки дитини в процесі опитування як завдяки спеціальним методикам та психологічно комфортній атмосфері, так і завдяки технічному оснащенню, яке дає змогу коректно вести відеозапис допиту та в подальшому використовувати цей відеозапис для ведення слідства без проведення повторних допитів. «Зелена кімната» надає дітям можливість відчувати неофіційну атмосферу, сприяє розкутішому спілкуванню з дорослими.

«Зелену кімнату» можна також використовувати для проведення заходів щодо психологічної профілактики та корекції відхилень у поведінці дітей, виявлення та усунення причин і умов, що сприяють учиненню дітьми злочинів і правопорушень.

Основними завданнями «зелених кімнат» є:

- 1) збір доказового матеріалу про злочин чи правопорушення, в яких дитина стала жертвою чи свідком злочину або правопорушником;
- 2) робота з адаптації дитини після скоєння над нею насильства;
- 3) поновлення психоемоційного статусу дитини, яка перебуває в стресовому стані внаслідок конфліктної, аварійної чи іншої екстремальної ситуації;
- 4) блокування гострих стресових реакцій у дитини;
- 5) попередження психоемоційного навантаження у дитини, пом'якшення впливу психотравмувальних ситуацій та психологічних навантажень;
- 6) усунення фізичного дискомфорту та емоційної напруги, нормалізація процесу життєдіяльності;
- 7) короткотермінова чи довготермінова психокорекція;
- 8) психологічна допомога особам, схильним до різних видів залежностей;

- 9) психологічні консультавання з рекоригуванням взаємовідносин у родині, навчальних закладах, у дитячому колективі;
- 10) попередження, профілактика, корекція негативних наслідків відхилення в поведінці та психологічної деформації дітей, схильних до скоєння правопорушень і злочинів;
- 11) допомога дитині в усвідомленні причини її поганого пристосування до реальності, і надання допомоги в адаптації та побудові більш реалістичної комунікації.

Конвенція ООН про права дитини визначає, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюють їх державні чи приватні установи, що займаються питаннями соціального забезпечення, суди, адміністративні чи законодавчі органи, першочергову увагу слід приділяти якнайкращому забезпеченню інтересів дитини (ч. 1 ст. 3). Використання «зеленої кімнати» у роботі з дітьми, які зазнали сексуального насильства або стали свідками кримінального правопорушення, дає змогу мінімізувати повторну психологічну травматизацію під час проведення слідчих дій, а також визначити необхідність подальшої психологічної допомоги дитині.

Тетяна Михайлівна Єгорова,
завідувач сектору Полтавського відділення
ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Мін'юсту України,
м. Полтава, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0661-9985>,
e-mail: tet-egorova@meta.ua

Володимир Васильович Єгоров,
кандидат медичних наук, лікар-психіатр Полтавської обласної
клінічної психіатричної лікарні ім. О. Ф. Мальцева, м. Полтава, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3588-2475>, e-mail: expertegor@gmail.com

Проблемні питання судово-психологічного дослідження за груповими позовами про відшкодування моральної шкоди

Tetyana Yehorova, Volodymyr Yehorov
**Problematic Issues of Forensic Psychological Evaluation
on Group Lawsuits for Compensation for Moral Harm**

Анотація. Розглянуто актуальні та проблемні питання проведення судово-психологічного дослідження за груповими позовами про відшкодування моральної шкоди. Звернено увагу на потребу розробити теоретичну та методологічну бази, а також завдання, предмет і алгоритми судово-психологічного експертного дослідження.

Ключові слова: груповий позов, моральна шкода, моральні страждання, судова психологічна експертиза.

Abstract. Topical and problematic issues of conducting forensic psychological research on group lawsuits for compensation for moral damage are considered. Attention is drawn to the need to develop theoretical and methodological bases, as well as tasks, topic and algorithms of forensic psychological forensic research.

Keywords: lawsuit, moral harm, moral suffering, forensic psychology.

Групові позови спрямовані на захист прав і інтересів певної кількості фізичних осіб, об'єднаних спільністю спірних правовідносин, порушених прав, законних інтересів і способом їх захисту.

Як інститут процесуального права груповий позов (*class action, group action, multi-party action*) походить з англійського законодавства (приблизно XVII століття) у зв'язку з вирішенням спорів у єдиному судовому процесі, у якому брала участь значна кількість позивачів, об'єднаних одним позовом. 1842 року термін «груповий позов» уперше увійшов до процесуального регламенту судів США, згодом ця практика набула поширення, тому було прийнято низку законів, що регламентували механізм розгляду групових позовів і відповідного правозастосування [1]. У європейських країнах